

to časť tvorí bezprostredný organický prechod k činnosti V. I. Lenina.

Záverečnú kapitolu recenzovanej publikácie venovali S. M. Brajovič, J. A. Samarskaja a G. L. Belkina teoreticky fundovanej kritike buržoáznej marxológie a filozofického revizionizmu. Od svojho vzniku vedie marxizmus neustály ideový boj s buržoáznou filozofiou, s dezinterpretáciou, vulgarizáciou, revíziou svojich základov a najrevolučnejších elementov. Kým na počiatku buržoázna filozofia zväčša mlčala o existencii marxizmu, v období II. internacionály priznáva marxizmu určitú „originalitu“ ako politickému učeniu, ekonomickej teórii, avšak údajne bez filozofického obsahu. Z tejto platformy vychádzajú pokusy o „doplnenie“ marxizmu filozofickým obsahom, vychádzajúcim z cudzích, marxizmu protikladných zdrojov (novokantovstvo, empiriokriticizmus, mechanický materializmus), charakteristické pre filozofický revizionizmus II. Internacionály.

Ďalšia evolúcia vzťahu buržoáznej filozofie k marxizmu sa nesie v znamení snahy o využitie, prispôbenie jednotlivých stránok potrebám buržoáznej filozofie pri odmietaní marxizmu ako celku. Jednou z posledných variácií je „návrat k Marxovi“, akási buržoázna „renesancia“ marxizmu.

Pod návratom sa myslí využitie niektorých formujúcich sa názorov „mladého“ Marxa, ich dezinterpretácia v duchu abstraktného humanizmu a antropologizmu a postavenie údajne „skutočného“ Marxa proti súčasnému marxizmu-leninizmu. Z tejto bázy vychádzajú rôzne varianty súčasného „západného marxizmu“, „autentického marxizmu“, „neomarxizmu“.

Publikácia sovietskych historikov marxistickej filozofie obsahuje podrobnú, vyčerpávajúcu bibliografiu najnovších prác venovaných priamo alebo sprostredkovane dejinám marxistickej filozofie (z rokov 1965—1978). Na záver treba povedať, že recenzovaná práca predstavuje bezpochyby významný prínos do dejín marxistickej filozofie, právom ju možno označiť ako doteraz ojedinelé dielo marxistických filozofov, podávajúce syntetický obraz o zložitom procese vývoja marxistickej filozofie. Bohatstvom materiálov, množstvom nastolených a riešených otázok táto rozsiahla publikácia zaujme široký okruh čitateľov z radov filozofov, poslucháčov disciplín marxizmu-leninizmu, aj pracovníkov v ostatných spoločenských vedách, nevylučujúc však ani záujemcov o filozofické otázky prírodných vied.

Ladislav Kiczko

O PSYCHOANALÝZE A NEOFREUDIZME

V. M. LEJBIN, Psychoanalýza a filozofie neofreudizmu. Nakladateľstvo Svoboda, Praha 1979, 233 s.

Základným predpokladom efektívnej kritiky buržoáznej filozofie je dôsledná oboznámenosť s jej východiskovými princípmi a spôsobmi ich rozpracovania. Nevyhnutnosť podrobovať buržoáznu filozofiu precíznej analýze je aktuálna najmä tam, kde predstavitelia tejto filozofie vystupujú v úlohe „tvorivých pokračovateľov“ Marxa,

kde predstierajú rozvíjanie základných myšlienok marxizmu, hoci v skutočnosti ide o ich hrubú falzifikáciu. K takýmto myšlienkovým prúdom v súčasnej buržoáznej filozofii patria aj niektorí predstavitelia neofreudizmu, predstavujúceho logické vyústenie ďalšieho vývoja základnej psychoanalytickej teórie. Je určitým parado-

xom, že hoci S. Freud — ideový otec psychoanalýzy, sám proklamoval dištancovanie sa od každého druhu filozofie, dôsledkami svojich teórií však silne ovplyvnil nielen západné filozofické myslenie, ale aj celú duchovnú atmosféru buržoázneho sveta v posledných desaťročiach. Práve z tohto aspektu vzájomného ovplyvňovania najznámejších psychoanalytických koncepcií a určitej línie v modernej buržoáznej filozofii si V. M. Lejbin, autor knihy *O psychoanalýze a neofreudizme*, všima dielo Freuda a jeho najbližších pokračovateľov C. Junga, A. Adlera, W. Reicha, ako aj predstaviteľov neofreudizmu K. Horneyovú, H. Sullivana a E. Fromma.

Nie je náhodné, že knižka V. M. Lejbina vyšla v edícii nakladateľstva Svobody *Kritika buržoáznej ideológie a revizionizmu*, pretože autor tu jednak uvedenú koncepciu podrobuje z dôsledných marxistických pozícií kritickej analýze na všeobecnej rovine, jednak zameriava pozornosť na úsilie niektorých predstaviteľov neofreudizmu vzbudiť zdanie o tvorivej návaznosti na Marxovo chápanie človeka a spoločnosti. Lejbin toto zdanie fundovane demaskuje a odhaľuje základné odlišnosti medzi koncepciami silne inklinujúcimi k biologickému redukcionizmu, resp. subjektívnemu idealizmu a medzi dôslednou historiko-materialistickou koncepciou, ktorú rozvíja marxisticko-leninská filozofia. Aktuálnosť takýchto rozborov spočíva i v tom, že neofreudizmus sa stal jedným z najpopulárnejších filozofických smerov 20. storočia na Západe, jednou z najrozšírenejších foriem svetového názoru v buržoáznej civilizácii.

K prednostiam Lejbinovej práce patrí schopnosť odhaľovať gnozeologické (teoretické i empirické) korene neofreudizmu, objasniť väzby s predchádzajúcimi význačnými filozofickými, sociologickými, kultúrohistorickými

ideami (Lejbin napríklad nachádza určitú príbuznosť s ideami Platóna, Aristotela, Empedokla, ale aj neskorších: Nietzscheho, Schoppenhaue-
ra, Bergsona, Kierkegaarda, Jamesa a iných), no dokonca aj s náboženskými, najmä budhistickými a taoistickými mystickými koncepciami. Autor si všima nielen tie podnety, ktoré neofreudizmus pojal do seba ako inšpiračné zdroje, ale všima si aj vplyv neofreudizmu na súčasné filozofické smery, ako napr. existencializmus, štrukturalizmus, personalizmus, ale aj na súčasnú buržoáznu sociológiu, historiografiu, etnografiu, vedu o práve a kriminalistike, to, ako prenikol aj do metodológie súčasných buržoáznych konkrétnych vied, do umeleckej tvorby i literárnej teórie. Pomerne podrobne analyzuje Lejbin filozofické a prírodovedecké predpoklady vzniku psychoanalýzy. Za relevantný pokladá v tejto súvislosti Freudov osobitý prístup k riešeniu základných otázok o obsahu psychickej reality a o metódach jej skúmania; porovnáva Freudovu koncepciu s predchádzajúcimi teóriami o psychických javoch, hľadá analógie (zaujímavé sú napríklad niektoré konfrontácie s myšlienkami Hegla, Kanta, Locka, Diltheya atď.), zároveň odhaľuje to nové, k čomu Freud netradičným kladením tradičných otázok dospel. Lejbin však dokazuje Freudovu nedôslednosť pri rozvíjaní jeho teórie, ukazuje na rozpory medzi teoretickou rovinou jeho skúmania a medzi praxou lekára-psychiatra, ktorá ho inšpirovala k tvorbe teórie. Okrem problémov štruktúry osobnostnej psychiky v psychoanalytickej interpretácii a problémov vysvetlenia dynamiky psychickej činnosti podrobuje Lejbin analýze aj Freudovu koncepciu filozofie dejín a kultúry — táto časť je akiste z hľadiska filozofie aj najzaujímavejšia. Základnú chybu, ktorej sa Freud dopus-

til pri vysvetľovaní histórie, vidí Lejbin v absolutizácii psychoanalytickej koncepcie ľudského individua pri konštruovaní filozofie dejín, v stotožnení priebehu psychického vývoja jedinca s priebehom celej ľudskej histórie, v precenení nevedomia pri vzniku morálky, kultúry a vôbec všetkých sociálnych inštitúcií, v povýšení nevedomia na hybnú páku ľudského vývoja. Lejbin na základe porovnávacích analýz presvedčivo dokazuje vnútornú rozpornosť jednak samej psychoanalytickej teórie, jednak rozpornosť medzi psychoanalytickou koncepciou jedinca a filozofiou dejín a kultúry. Lejbin pristupuje diferencovane k hodnoteniu mnohých záverov, ku ktorým dopel zakladateľ psychoanalýzy ako k výsledkom kritickej analýzy buržoáznej spoločnosti (vzťah človeka k práci, vzťah kultúry a civilizácie, problém neuróz v modernej spoločnosti atď.) a k hodnoteniu Freudovho úsilia o univerzalizáciu týchto záverov, o ich zovšeobecnenie. Podobne diferencovane pristupuje aj k hodnoteniu Freudových analýz náboženstva ako kolektívnej neurózy a k Freudovmu ateizmu, v ktorom vidí v porovnaní s ďalšími teoretikmi psychoanalýzy určité pozitívum. Zároveň však kritizuje Freuda za redukcionizmus, ktorého sa dopúšťal pri výklade koreňov náboženstva, za precenenie psychologických aspektov a za obmedzenosť v aspektoch sociálnych, ako aj za chyby v metodologických postupoch. Objektívne hodnotí Lejbin aj Freudovu koncepciu umeleckej tvorby, (v tejto súvislosti zaujmú rozbery niektorých diel Leonarda da Vinciho).

V ďalších častiach knihy podáva autor pomerne podrobnú rekonštrukciu neskoršieho vývoja psychoanalytickej teórie, sústreďujúc sa na analytickú psychológiu C. G. Junga, individuálnu psychológiu A. Adlera a psychologicko-sociologickú teóriu W. Reif-

cha. Lejbin si všíma najmä základné odlišnosti v chápaní človeka, ku ktorým sa prepracovali Freudovi nasledovníci. Pre neopsychoanalytikov je príznačné opúšťanie jednoznačne biologických orientácií, väčší význam je pripisovaný medziľudskej skúsenosti, sociálnym a kultúrnym faktorom. Aj keď Lejbin pripúšťa určitý posun v smere adekvátnejších vysvetlení „ja“ v porovnaní s pôvodnou Freudovou teóriou a pozitívne hodnotí tie výsledky neopsychoanalýzy, ktoré na rozdiel od absolutizácie inštinktov viedli k formulácii tézy o spoločenskej povahe človeka, upozorňuje aj na závažné nedostatky, ktoré sa práve v chápaní tejto „spoločenskosti“ v nových psychoanalytických koncepciách vyskytujú. Z tohto hľadiska potom aj pristupuje k analýzám kontraverzií medzi Freudovými, Jungovými, Adlerovými a Reichovými teóriami. Jungovská koncepcia individuálneho a kolektívneho nevedomia, jeho teória komplexov sa podľa autora knihy líši od Freudovej teórie vytesseného nevedomia len v nepodstatných črtách, navyše jej negatívom je vytváranie veľkého priestoru pre nábožensko-mystickú interpretáciu. Lejbin presvedčivo ukazuje, že aj keď sa neopsychoanalytikom podarilo zachytiť disharmóniu medzi materiálnym pokrokom a duchovným vývojom osobnosti v buržoáznej spoločnosti, aj keď v porovnaní s Freudom pokročili v skúmaní niektorých aspektov duchovného vývoja človeka o niečo ďalej [adlerovský dôraz na sebarozvíjanie vnútorných psychických síl človeka, na činnú stránku subjektu], nepodarilo sa im priblížiť k skutočnej materialistickej interpretácii človeka a nepodarilo sa im ani na úrovni ich abstraktných úvah o „človeku vôbec“ odhaliť skutočné príčiny rozporov medzi osobnosťou a spoločnosťou, nie to predložiť realistický projekt na ich

odstránenie. Rámec subjektívne idealistického a abstraktného prístupu neprekračujú v svojich prácach podľa Lejbina ani predstavitelia neofreudizmu. Na základe rozboru kultúrno filozofickej psychopatológie K. Horneyovej, interpersonálnej psychiatrie H. Sullivana a humanistickej psychoanalýzy E. Fromma dokazuje Lejbin neodôvodnenosť nárokov týchto teórií plniť funkciu (tak ako si to želali ich tvorcovia) akýchsi sociálnych terapií, hoci Lejbin oceňuje ich kritický pohľad na buržoáznu civilizáciu, odsudzuje ich za neschopnosť hľadať riešenie nastolených problémov v zmene spoločenských pomerov a nie iba v zmene psychiky individuí.

Lejbinova knižka predstavuje se-

riálny pokus o marxistickú reflexiu a kritickú analýzu filozofických aspektov klasickej psychoanalýzy a jej rôznych modifikácií. Jej prednosťou je šírka pohľadu na skúmanú problematiku, autor neanalyzuje neofreudizmus ako jav izolovaný v duchovnom prúde západného sveta, ale hľadá spätosti s inými myšlienkovými prúdmi, čo mu umožňuje objektívne zaradiť neofreudizmus v celkovej duchovnej atmosfére na Západe. Zaujímavé by bolo prehĺbiť analýzu ešte aj o dimenziu mimoduchovných faktorov (ekonomických, sociálnych, politických), čím by ešte výraznejšie vyniklo miesto a funkcie, ktoré neofreudizmus plní v súčasnom buržoáznom svete.

Etela Farkašová

SLOVENSKÁ MONOGRAFIA O CH. L. MONTESQUIEUOVI

CH. L. MONTESQUIEU, Zápas o dielo. Pravda 1978, 256 s.

Ch. L. Montesquieu, Zápas o dielo, tak nazval A. Vantuch svoju monografiu o známom a významnom francúzskom osvieteniskom právnikovi a sociálno-politickom mysliteľovi 18. st. Chceme, hoci trochu oneskorene, upozorniť, že táto práca by nemala zostať bez povšimnutia ani v našej filozofickej čitateľskej obci, aj keď nejde o dielo sensu stricto filozofické.

A. Vantuch priblížil už slovenskej odbornej a širšej verejnosti nejednu trvale hodnotnú postavu francúzskej histórie a kultúry. Jeho preklady, úvody, doslovy i monografické štúdie prispievajú svojou mierou k rozširovaniu našich poznatkov o pokrokovom ideovo-kultúrnom a politickom dedičstve krajiny, z ktorej v minulosti prenikali aj k nám revolucionizujúce myšlienky a podnety. Navyše Vantuchove práce využívajú marxistickú historickú analýzu nielen na odborný rozbor

skúmanej postavy a diela a ich zaradenie do dobového sociálneho a teoretického kontextu, ale usilujú sa aj o vývojové aktualizovanie ich živého jadra.

Tieto charakteristiky platia aj o recenzovanej monografii o Ch. L. Montesquieuovi. Autor v nej sleduje zrod, vývin a význam Montesquieuovho diela akoby štrukturálne, v troch navzájom organicky spätých a vzájomnú jednotu tvoriacich rovinách.

Prvú tvorí biografická rovina, ktorá je osnou všetkých dvanástich kapitol od narodenia mysliteľa (18. I. 1689) až po jeho smrť (10. II. 1755). V nej nás uvádza autor do ovzdušia starej šľachtickej rodiny de Secondat, z ktorej pochádzal neskorší barón de Montesquieu. Umožňuje nám nazrieť do citového, morálneho a intelektuálneho sveta Montesquieuovej mladosti, do procesu formovania a premien je-